

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Історичний факультет
Кафедра архівознавства, спеціальних історичних і правознавчих дисциплін

**Дипломна робота
бакалавра**

з теми: **Духовна культура жителів Губинського
городища**

Виконала: студентка 4 курсу
групи Ist1z-B15
за напрямом підготовки
6.020302 Історія
Петраш Ірина

Керівник: Адамовський Володимир Іванович
кандидат історичних наук, доцент

Рецензент:

ЗМІСТ

Вступ	3
Розділ 1. Історіографічний огляд та джерела давньоруського м. Губин	6
1.1. Огляд джерельної бази.....	6
1.2. Історіографія та історія археологічних досліджень у м. Губин	12
Розділ 2. Грунтові могильники стародавнього Губина	20
2.1. Грунтовий могильник в урочищі Могили.....	20
2.2. Підплитовий могильник в правобережній частині міста Губин.....	24
2.3. Поховання на території Південного укріпленого майдану.....	28
Розділ 3. Речові знахідки духовної культури	33
3.1. Комплекси скарбів з Губинського городища.....	33
3.2. Художня обробка скарбів.....	43
3.3. Предмети церковного та культового призначення.....	48
Висновки	52
Список використаних джерел та літератури	54
Додатки	62

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема історико-культурного розвитку населення Губинського мікрорегіону періоду розпаду Київської Русі на сьогодні, як і два останніх минулих століття, продовжують викликати значний громадський і науковий інтерес. Так, за роки державної незалежності України у вітчизняній історичній науці відбувся процес переосмислення періоду Київської Русі як одного з початкових етапів становлення національної держави, який знайшов відображення у визнанні й утвердженні загальної концепції історії України М.С. Грушевського та в останньому виданні Інституту історії України НАН України «Історія України в 15-ти томах» (К., 1998-2000). Тим не менше, на порозі ХХІ ст. й досі не з'ясованими в історіографії залишаються проблеми дослідження окремих регіонів княжої доби, в даному випадку відсутня спеціальна узагальнююча праця з історії та археології Губинського літописного городища, яке входило до складу Болохівської землі. У 2004 р. році світ побачила колективна монографія в якій розглядаються матеріали розкопок Губинського городища за 1997-2003 рр.

Однак з урахуванням нових археологічних джерел, які введено у науку 2004-2007, 2009-2016 рр, визріла умова для написання спеціального дослідження на тему: «Духовна культура жителів Губинського городища». Вищезазначене забезпечує актуальність та практичне значення роботи.

Сьогодні Губинське городище числиться серед пам'ятників історії національного значення і є вельми важливим об'єктом археології Правобережної України. Учені упевнені, попереду чекає ще чимало важливих відкриттів і цінних знахідок.

Мета і завдання дослідження полягає в тому, щоб на основі комплексного й об'єктивного аналізу письмових (літописних), головною увагою археологічних джерел (наукових звітів), спираючись на досягнення української та зарубіжної історіографії в даній науковій галузі

охарактеризувати духовну культуру жителів Губинського городища за матеріалами розкопок 1997-2016 рр.

Для досягнення поставленої мети визначені такі **завдання**:

- проаналізувати писемні та археологічні джерела;
- висвітлити історіографію та історію дослідження давньоруського м. Губина;
- описати ґрунтовий могильник в урочищі Могили;
- проаналізувати дослідження могильника в правобережній частині міста Губин;
- охарактеризувати відкриття могил на території Південного укріпленого майдану;
- з'ясувати призначення скарбів з Губинського городища;
- дослідити художню обробку металів на основі виявлених скарбів;
- описати предмети церковного та культового призначення.

Об'єктом дослідження виступає сукупність археологічних і писемних, топографічних та інших джерел, що відображають соціально-економічний, етнокультурний та політичний розвиток середньовічного м. Губина.

Предметом дослідження є матеріалами розкопок 1997-2016 рр., які дозволяють охарактеризувати духовну культуру жителів Губинського городища.

Хронологічні рамки праці вкладаються у період з першої пол. XII ст. до сер. XIII ст. Хронологія визначена за датованими археологічними комплексами, які виявлені на вказаній пам'ятці.

Географічні межі. Руїни згаданого літописного Губинського городища уміщевлюються на південному краї правобережної частини с. Губин Старокостянтинівського району Хмельницької області.

Наукова новизна одержаних результатів забезпечується тим, що вони отримані на основі археологічного матеріалу, які зібрано під час розкопок міста Губина та його сільськогосподарської округи, що проводилися протягом 1997-2007, 2009-2016 рр. археологічною експедицією

Кам'янець-Подільського державного університету (зараз національного імені Івана Огієнка). У своїй роботі авторка, на основі археологічних та писемних джерел та публікацій, поглиблює та доповнює історичні аспекти, стосовно житлових та господарських споруд Губинського городища.

Практичне значення. Матеріали даної роботи можуть бути використані при викладанні курсу історії України в загальноосвітніх навчальних закладах, а також для підготовки студентів історичних факультетів до семінарських та практичних занять з курсу Археології.

Структура роботи. Праця складається зі вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури та ілюстрацій.

ВИСНОВКИ

Городище давньоруського літописного м. Губина XII-XIII ст. – розташоване в с. Губин Старокостянтинівського району Хмельницької області, на мисі високого правого берега р. Случ, при впадінні р. Ладижки.

Укріплена частина літописного Губина, або городище, площею 4,6 га без валів і ровів має чотирихгольне планування (рис. 1). Це Північна, Південна, Південно-Західна, Південно-Східна площадки. Дослідження Губинського городища впродовж 1997-2006 рр (рис.2). проводилось на території Північної ділянки під керівництвом професора кафедри історії народів Росії і спеціальних історичних дисциплін І.С. Винокура викладача Кам'янець-Подільського державного педагогічного інституту (зараз національного університету ім. Івана Огієнка).

Далі, починаючи з 2006 польового сезону, археологічні дослідження на городищі продовжив професор кафедри історії України В.І. Якубовський, який припинив розкопки на північній частині пам'ятки, перенаціливши їх на інші структурні частини історичного центра міста Губина та на прилеглу до Губина сільськогосподарську вотчину.

У ході здійснення системних досліджень та успішного виконання поставлених завдань при написанні роботи мною доповнено інформацію на основі джерел та публікацій про духовну культуру жителів Губинського городища, яка є цінною для вивчення культури України XII-XIII ст. Отримані результати, дали змогу простежити, що Губинське городище XII-XIII століть було тим історичним адміністративно- територіальним регіоном Південно-Західної України-Руси. Крім цього, даний регіон належав до суспільств періоду розвинутих феодалських відносин.

Вивчення прикрас, які склали скарби, показало, що всі вони походять із спалених житлово-воєнно-господарських комплексів, які виявили виражену верхню хронологічну дату. Літописець зафіксував її під 1241 роком. Це означає, що вказані скарби є еталонним у науково-хронологічному і культурному відношенні.

Досить цікава також топографія скарбів. Дослідженнями встановлено, що з 6 згаданих скарбів п'ять відкрито у клітках, які зблоковані до внутрішнього кільця фортечних стін і складала власність дружинників. Якраз у цих приміщеннях і були тайники, де були скарби.

Скарби – це різні жіночі та чоловічі убори: шийно-нагрудні, наручні та гарнітурні комплекси оголов'я та чоловічі хрести-енколпіони. У скарбах кількісно переважали скроневі персневидні підвіски різних типів. Вони мають загальне поширення в Даньоруській державі.

Разом з тим, у давньоруському Губині досліджено два могильники. Один відкрито в урочищі «Могили» у 2002 році. Інший давньоруський могильник з підплитовими похованнями – за 83,5 м на південь від укріплень, що захищали південно-західну частину території Губинського городища, у 2011 р. Крім того, на території Південного майдану досліджено 43 поховання. Як і могильники, так і виявлені поховання на Південному майдані хронологічно співпадають з існуванням Губинського городища.

Таким чином, дослідження Губина дали можливість дослідити цей значний історико-культурний центр Болохівської землі. Виявлені матеріали є надзвичайно вартісними пам'ятками національної культурної спадщини України-Руси XII-XIII ст. Вони доводять, духовна культура населення стародавнього Губина розвивалася у руслі, характерному для археологічних пам'яток на великій частині європейської території.

У світлі зазначеного доводиться констатувати і те, що місцезнаходження, зміст і особливості приховання скарбів, теж свідчать проти версії щодо звичайної побутової пожежі, яка сталася на городищі у середині XIII ст. Різноманітний інвентар, речові скарби, як, власне, і знахідки людських кістяків, знайдених під завалами житлово-господарських і оборонних комплексів, створюють єдиний ряд матеріалів, добре відомих фахівцям по розкопках пожарин на місці поселень, знищених в ході монголо-татарського завоювання Русі в середині і другій половині XIII ст.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

I. НАУКОВІ АРХЕОЛОГІЧНІ ЗВІТИ:

1. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського державного університету про розкопки укріпленого центру літописного Губина у польовому сезоні 1997 р // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 1997 / 62. – 20 с. ілюстр. табл 46 рис.; інв. опис 22 с.
2. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт про розкопки городища літописного Губина археологічною експедицією Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету в 1998 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 1998 / 37. – 8 с.; ілюстр. табл. 25 рис.; інв. опис 9 с.; довідка 1 с.
3. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт про археологічні дослідження 1999 року на літописному городищі Губин у Старокостянтинівському районі Хмельницької області // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 1999 / 5. – 6 с.; ілюстр. 50 рис.; інв. опис. 5 с.
4. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт експедиції Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету про розкопки у 2000 році на території укріпленого центру літописного м. Губин // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2000 / 34. – 9 с.; ілюстр. табл. 55 рис.; інв. опис. 9 с.
5. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету про результати розкопок городища болохівського літописного м. Губин у 2001 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2001 / 84. – 21 с.; ілюстр. табл. 110 рис.; інв. опис 11 с.
6. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського державного університету про результати розкопок городища болохівського літописного м. Губин у

- 2002 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2002 / 136. – 5 с. ілюстр. табл. 56 рис.; інв. опис. 5 с.
7. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського державного університету про результати розкопок городища болохівського літописного м. Губин у 2003 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2003 / 147. – 10 с. ілюстр. табл. 105 рис.; інв. опис 8 с.; довідка 1 с.
8. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського державного університету про результати розкопок городища болохівського літописного м. Губин у 2004 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2004 / 182. – 15 с., ілюстр. 58 рис.; інв. опис 16 с.; акти 4 с.
9. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Звіт про археологічні дослідження на території дитинця літописного Губина у 2005 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2005 / 149. – 15 с.; інв. опис 19 с. ілюстр. табл. 65 рис., акти 6 с.
10. Фонди Старокостянтинівського районного історико-краєзнавчого музею (далі Фонди СРІКМ) Старокостянтинів (Хмельницька область), вул. Грушевського, 15. Фонд налічує понад 13 000 предметів.
11. Якубовський В.І. Звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського державного університету про польові роботи 2006 р. на території літописного Губина // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2006 / 254. – 14 с., інв. опис 5 с., акти 9 с., довідка 1 с.; ілюстр. 94 рис.
12. Якубовський В.І. Науковий звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського національного університету про роботи 2007 р. на території городища літописного м. Губин / Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2007 / 197. – 11 с., інв. опис у тексті 6 с., 1табл., ілюстр. 54 рис.
13. Якубовський В.І. Науковий звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка про польові

роботи на території Губинського літописного городища і його найближчої сільськогосподарської округи в 2009 р. // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2009 / 254. – 16 с., 2 табл., ілюстр. 60 рис.

14. Якубовський В.І. Науковий звіт археологічної експедиції Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка про польові роботи на території Губинського літописного городища і його найближчої сільськогосподарської округи // Науковий архів Інституту археології НАН України. – № 2010 / 129. – 16 с., 2 табл., польовий реєстр знахідок С. 19-27; акт прийому предметів на постійне збереження С. 28-33, список ілюстрацій до наукового звіту С. 34-41; альбом ілюстрацій: 35 рис.; фотографії 62.

II. ОПУБЛІКОВАНІ ДЖЕРЕЛА:

15. Галицько-Волинський літопис. Острозький (Хлебниковський) список / за факсимільним виданням: The Old Rus' Kievan and Galician-Volhynian Chronicles: The Ostroz'kyj. Harvard University Press, 1990, P.307-391. [Електронний ресурс]. – Режим доступа: <http://litopys.org.ua/oldukr/galvxlhb.htm>

16. Літопис руський / Пер. з давньорус. Л.Є. Махновця; Відп. ред. О.В. Мишанич. – К. : Дніпро, 1989. – 591 с.

17. ПСРЛ, Т. 2. Ипатьевская летопись. Фототип. изд. 1908 г. – М., 1962. – XVI. – 938 с.

III. НАУКОВІ ВИДАННЯ, МОНОГРАФІЇ І СТАТТІ:

18. Алексеев Л.В. Мелкое художественное литьё из некоторых западнорусских земель. (Кресты и иконки Белоруссии) // Советская археология. – 1974. – № 3. – С. 204-219.

19. Антонович В.Б. Археологическая карта Волынской губернии // Труды XI Археологического съезда в Киеве. – М. : Наука, 1901. – Т. 1. – С. 1-132.

20. Аулих В.В. Раскопки в древнем Галиче // Археологические открытия. 1972 г. – М., 1973. – С. 254-255.

21. Винокур І.С. Журко О.І., Мегей В.П. Про рештки однієї житлової будівлі з Губинського городища // Кобудь – Костянтинів – Старокостянтинів:

історія, археологія, культура, архітектура. Науковий збірник «Велика Волинь»: Праці Житомирського науково-краєзнавчого товариства дослідників Волині. – Т. 34. Редактор О.І. Журко. – Старокостянтинів, 2006. – С. 177-189.

22. Винокур І.С. Літописний Губин в системі Болохівської землі // Давня історія України і суміжних регіонів. – Ужгород, 2001. – Вип. 13. – С. 233-236.

23. Винокур І.С. Археологічні дослідження літописного Губина (1997-2005 рр.) / І.С. Винокур // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету. Історичні науки. – Т. 15. – Кам'янець-Подільський, 2005. – С. 314-322.

24. Винокур І.С. Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Дослідження Літописного Губина у 2001-2002 роках // Археологічні відкриття в Україні 2001-2002 рр. – К. : ІА НАНУ, 2003 – Вип. 5. – С. 72-74.

25. Винокур І.С. Історія Лісостепового Подністров'я та Південного Побужжя : від кам'яного віку до середньовіччя. – Київ-Одеса : Вища школа, 1985. – 128 с.

26. Винокур І.С. Літописний Губин : перші результати досліджень // Літописний Губин в контексті історії Болохівської землі XII-XIII ст. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 червня 2004 р. Присвячені 800-річчю Губина в м. Старокостянтинів. – Київ – Хмельницький – Кам'янець-Подільський – Старокостянтинів, 2004. – С. 3-7.

27. Винокур І.С., Гуцал А.Ф., Пеняк С.І., Тимошук Б.О., Якубовський В.І. Довідник з археології України : Хмельницька, Чернівецька, Закарпатська області. – К. : Наукова думка, 1984. – 222 с.

28. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Археологічні дослідження літописного Губина у 2004 р. // Археологічні дослідження в Україні 2003-2004 рр. – Запоріжжя : Дике Поле, 2005. – С. 86-87.

29. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Літописний Губин XII-XIII ст. Болохівська земля : за матеріалами археол. дослідж. 1997-

- 2003 pp. : До 800-річчя Губина. – Київ, Кам'янець-Подільський, Хмельницький, Старокостянтинів, 2004. – 208 с.
30. Винокур І.С., Журко О.І., Мегей В.П., Якубовський В.І. Літописний Губин у світлі археологічних джерел // Болохівщина : земля і люди : Матеріали всеукраїнської конференції «Велика Волинь». – Хмельницький – Стара Синява – Любар, 2000. – Т. 20. – С. 38-61.
31. Винокур І.С., Якубовський В.І., Журко О.І., Мегей В.П. Дослідження північної площадки літописного Губина // Археологічні відкриття в Україні 2001 р. – К. : Ін-т археології НАН України, 2002. – С. 89-90.
32. Винокур І.С., Якубовський В.І., Журко О.І., Мегей В.П. Речовий Скарб з літописного Губина // Археологія. – К., 2003. – № 1. – С. 54-66.
33. Гончаров В.К. Райковецкое городище. – К. : Изд-тво АН УССР, 1950. – 150 с.
34. Грушевський М.С. До Болоховщини : Губинське городище // Записки наукового товариства ім. Шевченка. – Львів : Світ, 1896. – Т. 10. – С. 1-3.
35. Грушевський М.С. Хронологія подій Галицько-Волинського літопису // Записки НТШ. Львів : Світ, 1901. – Т. 41. – С. 1-72.
36. Гуцал А.Ф., Якубовський В.І., Михальчишин І.Р. Археологічна спадщина Хмельницької області. Довідник. – Чернігів : РВК «Деснянська правда», 2011. – 176 с.; 32 іл.
37. Даркевич Н.П. Происхождение и развитие городов древней Руси (X-XIII вв.) // Вопросы истории. – 1994. – № 10. – С. 43-60.
38. Дашкевич Н.П. Болоховская земля и ее значение в русской истории // Труды III Археологического Съезда в Киеве. – К. : АН УССР, 1876. – Т. 2. – С. 69-139.
39. Дашкевич Н.П. Княжение Данила Галицкого по русским и иностранным известиям. – К. : Наукова думка, 1873. – 159 с.
40. Довженок В.Й., Гончаров В.К., Юра Р.О. Древньоруське місто Воїнь. – К. : Вид-тво АН УРСР, 1966. – 148 с.

41. Кондаков Н.П. Иконография Богоматери [В 2 томах]. – Санкт-Петербург : Тип. Императорской Академии Наук, 1914. – Т. 1. – 387 с.
42. Корзухина Г.Ф. Русские клады X-XIII вв. – М.-Л. : Изд-во АН СССР, 1954. – 158 с.
43. Корзухина Г.Ф., Пескова А.А. Древнерусские энколпионы. Кресты-реляквирии XI-XIII вв.,. – Санкт-Петербург : Петербургское Востоковедение, 2003. – 432 с.
44. Корзухіна Г.Ф. О пам'ятниках «Корсунського дела» на Русі // Византийский временник. – Т. XIV. – М., 1958. – С. 129-137.
45. Котляр М., Кульчицький С. Довідник з історії України. – К. : Україна, 1996. – 463 с.
46. Крип'якевич І.П. Галицько-Волинське князівство. – К. : Наукова думка, 1984. – 176 с.
47. Курдина Ю.М. Становлення і розвиток гутництва на Прикарпатті та Волині (кінець XV – перша половина XIX ст.) : Автореф. дис. канд. іст. наук : 07.00.01. – Львів, 2016. – 20 с.
48. Кучера М.П. Дослідження городищ на Волині і Поділлі // Археологія. – 1979. – Вип. 29. – С. 66-72.
49. Михайлова Р. З політичного, етнодемографічного та культурно-мистецького життя Літописної Болохівщини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dunajclub.info/node/353>
50. Молчановский Н. Очерк известий о Подольской земле до 1434 года. – М. : Книга по Требованию, 2011. – 434 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://my-shop.ru/files/product/pdf/88/879957.pdf>
51. Монгайт А.Л. Старая Рязань. Материалы и исследования по археологии СССР. № 49. – Москва, 1955. – 225 с.
52. Моця О.П. Населення південно-руських земель IX-XIII ст. : за матеріалами некрополів / Відп. ред. М.П. Кучера. АН України. Інститут археології; Київська академія євробізнесу. – К., 1993. – 160 с.

53. Моця О., Козаков А. Давньоруський Чернігів. – К. : «Стародавній світ», 2011. – 316 с.
54. Мюссе Л.М. Варварские нашествия на Европу : германский натиск. – Спб. : Евразия, 2006. – 399 с.
55. Петров Н.И., Городецкий М.И. Подолия : Историческое описание. – СПб. : Издано при Министерстве Внутренних Дел П.Н. Батюшковым, 1891. – XXXII. – 264 с.
56. Пивоваров С.В. Християнські старожитності в межиріччі верхнього Пруту та середнього Дністра. – Чернівці : Зелена Буковина, 2001. – 151 с.
57. Рыбаков Б. А. Ремесло Древней Руси. / Б. А. Рыбаков. – М.: Изд-во АН СССР, 1948. – 792 с.
58. Раппопорт П.А. Военное зодчество западнорусских земель X-XIV вв. // Материалы и исследования по археологии СССР. – М. : Наука, 1967. – Т. 140. – 242 с.
59. Раппопорт П.А. Города Болоховской земли // Краткие сообщения Института истории материальной культуры АН СССР. – Вып. 57. – М., 1955. – С. 52-60.
60. Рудніцька С.І. Скарби Губинського городища // Літописний Губин в контексті історії Болохівської землі XII-XIII ст. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 червня 2004 р. Присвячені 800-річчю Губина в м. Старокостянтинів. – Київ – Хмельницький – Кам'янець-Подільський – Старокостянтинів, 2004. – С. 137-144.
61. Седова М.В. Ювелирные изделия Древнего Новгорода (X-XV вв.). – М. : Наука, 1981. – 198 с.
62. Сміленко А.Т. Слов'яни та їх сусіди в степовому Подніпров'ї (II-XIII ст.). – К. : Наукова думка, 1975. – 208 с.
63. Соловьева Г.Ф. К вопросу о производстве, распространении и датировке стеклянных браслетов древней Руси // Краткие сообщения Института истории материальной культуры. – 1953. – Вып. XLIX. – С. 21-25.

64. Спицын А.Д. Сведения 1873 г. о городищах и курганах Волынской губернии // Записки русского археологического общества. – СПб., 1896. – Т. VIII. – С. 246-253.
65. Терещук К.І. До питання про локалізацію Болохівської землі // Дослідження з слов'яно-руської археології. – К. : Наукова думка, 1976. – С. 164-176.
66. Терський С.В. Княже місто Володимир. – Львів : Вид-тво національного університету «Львівська політехніка», 2010. – 320 с.
67. Тимків С.А. Нові поховання з території південного майдану літописного м. Губин у 2012 р. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / [редкол. : В.С. Степанков (відп. ред.) та ін. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. – Вип. 6 : На пошану професора А.Г. Філінюка. – С. 246-250.
68. Тимків С.А. Нові дослідження поховань на території Губинського городища у 2010 р. // Археологічні дослідження в Україні : здобутки і перспективи : Збірник матеріалів міжнародної студентської археологічної конференції. – Кам'янець-Подільський : ФОП О.В. Сисин, 2010. – С. 132-134.
69. Толочко П.П. Киев и киевская земля в эпоху феодальной раздробленности XII-XIII веков. – К. : Наукова думка, 1980. – 221 с.
70. Щапова Ю.Л. Стекло Киевской Руси. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1972. – 215 с.
71. Щапова Ю.Л. Скляні браслети Київщини // Археологія. – К., 1968. – Т. XXI. – С. 106-117.
72. Юра Р.О. Древній Колодяжин // Археологічні пам'ятки УРСР. – К. : Наукова думка, 1962. – Т. XII. – 104 с.
73. Якубовський В.І. Болохівські скарби як пам'ятки давньоукраїнського костюму і ремесла // Давня і середньовічна історія України (історико-археологічний збірник). – Кам'янець-Подільський : Інформаційно-

видавничий центр Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету, 2000. – С. 260-276.

74. Якубовський В. Енколпіони з Губинського городища // Князі Острозькі в історії Центрально-Східної Європи: минуле і сучасність: Науковий збірник – ФОП Бицик Ю.В. 2017. – С. 244-247.

75. Якубовський В.І. Губинські речові скарби та їх місце у мистецтві Болохівської землі // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного університету: Збірник за підсумками звітної наукової конференції, присвяченої 85-річчю від дня народження університету. – Вип. 2: В 2-х т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський державний університет, інформаційно-видавничий відділ, 2003. – Т. 1. – С. 32-35.

76. Якубовський В.І. З історії відкриття і дослідження могильника середньовічного міста Губина // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2012. – Вип. 5. – С. 202-210.

77. Якубовський В.І. Археологічне вивчення Губинського літописного городища та його околиць за результатами робіт 2009 року // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка: збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Вип. 9. У 5-ти т. – Кам'янець-Подільський: Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Т. 1. – С. 91-92.

78. Якубовський В.І. Археологічні джерела про матеріальну і духовну культуру середньовічного Губина // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2007. – Т. 10. – С. 218-228.

79. Якубовський В.І. Археологічні ознаки культури населення середньовічного м. Губин (XII-XIII ст.) // Освіта, наука і культура на Поділлі. Збірник наукових праць. – Кам'янець-Подільський: Оіюм, 2009. – Т. 13: Присвячено 90-річчю Кам'янецької доби УНР. – С. 327-336.

80. Якубовський В.І. Археологічні роботи у 2011 році на території середньовічного м. Губин // Археологічні студії «Межибіж» Науковий щорічник 2'2013 / За ред. А.М. Трембіцького, О.Г. Погорільця. – Хмельницький : ІРД, 2013. – С. 351-364.
81. Якубовський В.І. Городище середньовічного Губина в світлі нових археологічних джерел // Матеріали XII Подільської історико-краєзнавчої конференції (22-23 листопада 2007 року). – Кам'янець-Подільський, 2007. – Т. 2. – С. 254-264.
82. Якубовський В.І. Давньоруське городище у с. Губин – важливе археологічне джерело з історії краю // Археологічні студії «Межибіж» Науковий щорічник 4'2015 / За ред. А.М. Трембіцького, О.Г. Погорільця. – Хмельницький : ПП Мельник А.А. 2015. – С. 351-364.
83. Якубовський В.І. Дослідження середньовічного м. Губин // Археологічні дослідження в Україні 2013 : Зб. наук. ст. Інституту археології НАН України / Гол. ред. Козак Д.Н., ред. Буйських А.В., Бунятян К.Л., Залізник Л.Л. та ін. – К., 2014. – С. 264-265.
84. Якубовський В.І. Дослідження середньовічного м. Губин та його околиць у 2009 році // Археологічні дослідження в Україні. – Київ; Луцьк : Ін-т археології НАН України, 2010. – С. 492-494.
85. Якубовський В.І. З історії археологічних досліджень Губинського городища у 2016 році // Князі Острозькі в історії Центрально-Східної Європи : минуле і сучасність : Науковий збірник за підсумками Всеукраїнської науково-практичної конференції. м. Старокостянтинів, 25-27 травня 2017 р. / Редкол. : А.Г. Філінюк, докт. іст. наук, проф. (голова); О.М. Завальнюк, докт. іст. наук, проф. (заст. голови); В.І. Якубовський, канд. іст. наук, доц. (наук. ред.); С.А. Тимків (відп. секретар). – ФОП Бицик Ю.В. 2017. – С. 237-243.
86. Якубовський В.І. З історії розкопок південного укріплення Губинського городища у 2012 р. // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками

звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2013. – Вип. 12 : у 3-х т. – Т. 1. – С. 74-76.

87. Якубовський В.І. Історико-культурний розвиток історичного м. Губина // Освіта, наука, культура на Поділлі. – Кам'янець-Подільський, 2004. – Т. 4. – С. 239-247.

88. Якубовський В.І. Історія Болохівської землі : історіографія і джерела // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : Історичні науки. – Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2015. – Т. 25 : На пошану професора І.С. Винокура. Вип. 13 : у 3-х т. – Т. 1. – С. 52-66.

89. Якубовський В.І. Матеріальна і духовна культура населення літописного Губина // Літописний Губин в контексті історії Болохівської землі XII-XIII ст. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 26 червня 2004 р. Присвячені 800-річчю Губина в м. Старокостянтинів. – Київ – Хмельницький – Кам'янець-Подільський – Старокостянтинів, 2004. – С. 38-48.

90. Якубовський В.І. Новітні археологічні дослідження і відкриття в історичному Губині // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 1998. – Т. 2 (4). – С. 92-103.

91. Якубовський В.І. Окольний град літописного Губина у контексті археологічних робіт // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки / Редкол. : В.С. Степанков (відп. ред.) та ін. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. 7. – С. 149-160.

92. Якубовський В.І. Про християнські реліквії з давньоруських городищ, межиріччя верхів'їв річок Случа і Горині // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки. –

Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2010. – Вип. 3. – С. 235-243.

93. Якубовський В.І. Родинні цінності із розкопок Губинського городища у 2014 р. // Вісник Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. Історичні науки [Редкол. : А.Г. Філінюк (відп. ред.) та ін.]. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2015. – Вип. 8 : До 25-річчя створення кафедри історії України. – С. 125-133.

94. Якубовський В.І. Розкопки в середньовічному Губині в 2015 році // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка : збірник за підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2016. – Вип. 15 : у 3-х т. – Т. 1. – С. 56-57.

95. Якубовський В.І. Середньовічне місто Губин за даними археологічних досліджень 2011 року // Наукові праці Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка. За підсумками звітної наукової конференції викладачів, докторантів і аспірантів. – Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка, 2012. – Вип. 11 : у 3-х т. – Т. 1 – С. 96-97.

96. Якубовський В.І. Середньовічний Губин у контексті археологічних розкопок // Болохівщина : осяння історії. Матеріали всеукр. наук.-практ конф., присвяченої 800-річчю м. Старокостянтинів. – 17-18 вересня. – Старокостянтинів, 2009. – С. 48-57.

97. Якубовський В.І. Скарби Болохівської Землі. Вид. 2-ге – доп. / В.І. Якубовський. – Кам'янець-Подільський : Медобори (ПП Мошак М.І.), 2003. – 158 с.

98. Якубовський В.І. Ювелірні вироби з розкопок історичного Губинського городища // Наукові праці Кам'янець-Подільського державного педагогічного

університету. Історичні науки. – Кам'янець-Подільський, 2003. – Т. 11. – С. 20-26.

99. Якубовський В.І., Русий І.П., Тимків С.А. Дослідження літописного Губина та його округи // Археологічні дослідження в Україні 2014. – К. : «Стародавній Світ», 2015. – С. 247-249.

100. Янин В.Л. Актовые печати древней Руси X-XV вв. Т. I : Печати X – начала XIII в. – М. : Наука, 1970 – 326 с.